

**АЗƏРБАЈЧАН КƏНД ТƏСƏРРҮФАТЫ АКАДЕМИЈАСЫ
КИТАБХАНАСЫНЫН ЈАРАНМАСЫ
ВƏ ИНКИШАФЫ ТАРИХИНДƏН
(1929-1945-чи илләр)**

*Акиф ЧƏФƏРОВ
баш муəллим*

Һələ 1919-чу илдə, јə'ни Азəрбајчан Демократик Чүмһуријјəти дөврүндə тəшкил едилмиш Бакы Дөвлəт Университети республикамызда илк али мəктəб кими кадр һазырлығында мүһүм рол ојна-
ырды. Лакин јени елм саһələри үзрə мүтəхəссислəрин һазырлан-
масы да чох вачиб бир иш иди. Буну нəзэрə алан Азəрбајчан
дөвлəти 1920-чи ил декабр ајынын 14-дə Политехник Институтунун
нəздиндə кəнд тəсəррүфаты факүлтəсинин ачылмасы һаггында
гəрар верди.

1929-чу илдən факүлтə мүстəгил института чеврилир. Бу заман
онун нəздиндə 4 факүлтə: биткичилик, һејвандарлыг, памбыгчылыг
вə балыгчылыг тəсəррүфаты факүлтəлəri варды.

1930-чу илдə памбыгчылыг факүлтəси Загафгазија Памбыгчылыг
Институтуна чеврилир вə онун тəркибиндə кəнд тəсəррүфатынын
механиклəшдирилмəsi факүлтəси јарадылыр.

1931-чи илдə Азəрбајчан Кəнд Тəсəррүфаты Академијасы (кеч-
миш Азəрбајчан Кəнд Тəсəррүфаты Институту) вə Загафгазија
Памбыгчылыг Институту Бакыдан Кəнчəјə көчүрүлүр. Азəрбајчан
Кəнд Тəсəррүфаты Академијасынын һејвандарлыг факүлтəси исə
Азəрбајчан Бајтарлыг Институтуна чеврилир. Һəмин ил Загафгазија
Мүһəндис-Мелиорасија Институту Тбилисидən Кəнчə шəһəринə
көчүрүлүр. Нəһажət, 1933-чу илдə бүтүн дөрд институт Азəрбајчан

Кəнд Тəсəррүфаты Академијасынын нəздиндə бирлəшдирилир вə 6
факүлтə јарадылыр. Бунлар ашағыдакылардыр: 1.Тарлачылыг;
2.Мејвə-тəрəвəзчилик; 3.Зоотехника; 4.Бајтарлыг; 5.Кəнд тəсəррү-
фатынын механиклəшдирилмəsi; 6.Һидромелиорасија.¹

Гејд етмəк лəзымдыр ки, сонракы иллəрдə дə Академијанын
структурунда дəјишиклик апарылыр. 1939-чу илдə субтропик бит-
кичилик вə ипəкчилик шə'бələri, 1944-чу илдə мешə тəсəр-
рүфаты факүлтəси, үзүмчүлүк вə шəрабчылыг шə'бəsi, 1945-чи ил-
дə исə орта вə кичик су електрик стансијаларынын тикинтиси
шə'бəsi тəшкил едилир.

Бəһс едилən дөврдə, јə'ни 1944-1947-чи иллəрдə Кəнд Тəсəр-
рүфаты Академијасында 1239 тəлəбə охујурду. Онлардан 707 нə-
фəri, јə'ни 57,1%-и азəрбајчанлы иди. Тəлəбələрин 39,1%-ни гыз-
лар тəшкил едирди.

Бу дөврдə Академијада Нахчыван МССР-дən чəми 14 нəфər,
кечмиш ДГМВ-дən исə 17 нəфər охујурду.²

Академијада 183 нəфər профессор-мүəллим һеј'əти чалышырды.
Бунлардан 9 нəфəri профессор, 37 нəфəri досент, 98 нəфəri ас-
систент, 34 нəфəri баш мүəллим, 5 нəфəri исə мүəллим иди. 4
нəфər елмлər доктору, 45 нəфər исə елмлər намизəди дəрəчəсинə
малик иди. Башга сөзлə, мүəллимлəрдən 70,3%-нин елми дəрəчəsi
јох иди. Профессор-мүəллим һејəтинин 122 нəфəрини, јəни 67%-
ни азəрбајчанлылар тəшкил едирди.

Кəнд тəсəррүфатынын мүхтəлиф саһələри үзрə кадрларын
һазырланмасы ишиндə АКТА-нын китабханасы да јахындан иш-
тирак етмишдир. Азəрбајчанын икинчи бөјүк сəнајə вə мəдəнијјət
мəркəзи Кəнчəдə јерлəшən бу китабхана узун иллər респуб-
ликамызда кəнд тəсəррүфатына даир һəртəрəфли елми əдəбијјата
малик јеканə китабхана кими кениш фəалијјət көстəрмиш, јүксək
ихтисаслы кəнд тəсəррүфаты мүтəхəссислəринин јетишдирилмə-
синдə мүһүм рол ојнамышдыр. Она көрə дə китабхананын узун
иллər əрзиндə əлдə етдији тəчрүбəнин букүнкү бахымдан тəдгиг
едилиб өјрəнилмəсинин мүһүм тарихи, əмəли əһəмијјəти вардыр.

Китабхана 1931-чи ил апрел ајынын 3-дə рəсми шəкилдə
ачылмышдыр.³

О заман китабхананын 2437 нүсхə китаб фонду вар идисə, 1941-
чи илдə фондун һəчми 163.375 нүсхəјə чатмышды. Бунун да 22.760
нүсхəsi Азəрбајчан дилиндə иди. Он ил мүддəтиндə китабхананын
фонду 67 дəфə артмышды ки, бу да чох мүһүм мəдəни наилијјət
иди. Əкər китабхана 1931-чи илдə 654 нəфər охучуја хидмət
едирдисə, бу рəгəм 1940-чы илдə 3.858 нəфərə чатыр. Охучуларə

1933-чү илдә 7.712 китаб верилмишдирсә, бунларын сајы 1940-чы илдә 140.614-ә чатмышды.⁴

Китабхана кечмиш иттифагын али мәктәбләри вә кәнд тәсәррүфаты елми-тәдгигат мүәссисәләри илә кениш әлагә сахлајыр, китаб вә елми әсәрләрин мүбадиләсини һәјата кечирирди. КАА васитәсилә китабхана республикамызын, еләчә дә кечмиш иттифагын бөјүк китабханаларынын фондундан истифадә едирди. Китабхана охучуларын сорғуларыны өдәмәк үчүн мәлумат-библиография апараты јаратмышды. Бу апарат охучуларә һәртәрәфли көмәк кәстәбирди. Китабхана харичи өлкәләрлә дә әлагә сахлајырды. 1940-чы илдә Академија алимләринин биткичилијә, һејвандарлыға, механизасијаја даир елми әсәрләриндән 120 нүсхәси Алманијаја, Инжилтәрәјә, АБШ-а, Јапонијаја вә с. харичи өлкәләрә кәндәрилмишди.

1941-чи ил ијунун 22-дә фашист Алманијасы Совет Иттифагына басгын етди вә алман фашизминә гаршы Бөјүк Вәтән мүһарибәси башланды. Илк күнләрдән башлајараг бүтүн идарә, мүәссисә вә тәшкилатлар кими мәтбуат, нәшријат вә мәдәни-маариф мүәссисәләри дә өз ишләрини мүһарибә вәзијјәти илә әлагәдар гаршыја чыхан мүһүм вәзифәләрә табе едирдиләр.

Али мәктәбләрдә тәһсил системи дә мүһарибә шәраитинә ујғун олараг јенидән гурулурду. Али мәктәбләрин мүәллим вә тәләбәләринин ордуја сәфәрбәр едилмәси илә әлагәдар олараг тәһсил мүддәти гысалдылырды. Кечичи характер дашыјан јени тәдрис планлары вә ихтисар едилмиш програм үзрә кадр һазырланмаға башланды. Чәтинлик үзүндән исә бә'зи али мәктәбләр өз фәалијјәтини дајандырды.

Лакин С.Ағамалыоғлу адына АКТА бу дөврдә фәалијјәтини давам едирди. Чүнки бу институт халг тәсәррүфаты үчүн чох ләзымлы мүтәхәссис кадрлар һазырлајырды. Белә бир вахтда онун әсаслы китабханасы шәраитә ујғун һәрәкәт едирди. Китабхананын 1942-чи илдә 183.584 нүсхә әдәбијјат фонду вар иди. Лакин бу фонд дарысгал зирзәмиләрдә јерләширди. Чүнки китабхананын бир чох отағлары госпитала чеврилмишди. Бу дөврдә китабхананын 17 отағы варды. Профессор, мүәллим вә аспирантларын истифадәси үчүн оху заллары јох иди. Китабхананын 1225 нәфәр охучусу вар иди. Чари тәдрис илиндә китабханаја үмуми кәлиш 18352 дәфәјә бәрабәр иди вә охучуларә 25643 нүсхә әдәбијјат верилмишди.

Бәһс едилән дөврдә гираәт залына 38496 кәлиш олмуш вә охучуларә 49752 нүсхә китаб, гәзет вә журнал верилмишди. Ил әрзиндә 22 библиографик арајыш верилмишдир. Китабхана 243 елми тәшкилат вә мүәссисә илә китаб мүбадиләси едирди.

Чари ил әрзиндә китабхана сијаси кампанија характерли 7 сәрки, госпиталларда 5 сәрки, башга тәшкилатларда исә 3 сәрки тәшкил етмишди. Китабхана бир госпиталы һамилијә көтүрмүш, әләвә 5 госпитала исә китабла хидмәт кәстәбирди. Бу дөврдә госпиталларә вә диқәр һәрби тәшкилатларә 5249 әдәбијјат верилмишди. Бундан башга Академијанын китабханасы Кәнчә шәһәр мәркәзи китабханасыны дә һамилијә көтүрмүшдү вә онун ишләринә нәзарәт едирди.

Мүһарибә дөврүндә китабхананын фонду ашағыдакы кими олмушдур:

Фондун һәчми - илләр үзрә						
1942	1944	1945	онлардан			
			азәрб.	рус	хар.д.	
183.584	183.502	207.586	52.458 24,2%	152037 72,1%	7846 3,7%	

Чәдвәлдән көрүндүјү кими 1945-чи илдә фонд 1942-чи илдәкинә нисбәтән 24.002 нүсхә артмышдыр.⁵

Бөјүк Вәтән мүһарибәсиндән сонра китабхананын фәалијјәти даһа да чанланыр. Китабхана охучуларә оператив хидмәт ишини һәјата кечирмәк үчүн даһа рәнкарәнк форма вә үсуллардан истифадә етмәјә башлајыр.

МӘНБӘЛӘР

1. Азәрбајчан Кәнд Тәсәррүфаты Назирлијинин архиви. Ф.1-14. С.5. иш 11, в.4.
2. Јенә орада. Ф.1-14, с. иш 11, в.6.
3. Јенә орада. Ф.1-14, с.7, иш 6, в.9.
4. Хәләфов А.А. Азәрбајчанда китабхана ишинин тарихи. - Б.: Азәрнәшр, 1974. - с.84.
5. Чәдвәл Кәнд Тәсәррүфаты Назирлијинин архив сәнәдләри әсасында тәртиб едилмишдир.